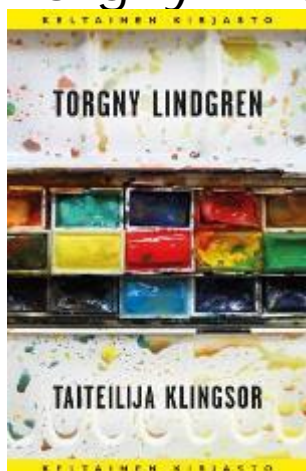

Torgny Lindgren: Taiteilija Klingsor

Västerbottenin taltioijan luupissa omalaatuinen taiteilija

RIITTA VAISMAA (25.1,2017)

Torgny Lindgrenillä on tapana kirjoittaa pienistä oudoista asioista, jotka ovat kokijoilleen osa ihan tavallista arkipäivää. Lindgrenin omalaatuiset teokset kuvaavat västerbottenilaista elämän kulkua ja samalla tallentavat kauniin kaihoisasti Lindgrenin kotikulmien historiaa. Lindgrenin romaaneissa ei ulkoa katsottuna tapahdu kovin paljon, paikoin ei juuri mitään, mutta hänen henkilöidensä näkökulmasta eletään merkittäviä vaihteita. Koko elämä. Näin erityisesti uusimmassa suomennoksessa *Taiteilija Klingsor*.

Ruotsin Akatemian jäsen Torgny Lindgren (s. 1938) aloitti runoilijana, mutta parhaiten hänet tunnetaan ns. Västerbotten-triptyykistä, johon kuuluvat romaanit *Kimalaisen mettä* (1996), *Pylssy* (2003) ja *Dorén raamattu* (2006). Samaan sarjaan voisivat hyvin kuulua myös romaanit *Oikea maisema* (2001) ja *Akvaviitti* (2009) sekä mainiosti myös *Taiteilija Klingsor*. Kaikkien näiden tärkeä rakennuspuu on Lindgrenin persoonallisesti kuvaama västerbottenilainen mielenmaisema.

Taiteilija Klingsor on osa outoa ja yksikseen elelevää Klingsorien sukua, josta Lindgren esittelee neljä sukupolvea. Kenellekään Klingsoreista kirjailija ei ole antanut etunimeä. Ukkoklingsorin jälkeen tulee Poikaklingsor ja itse Klingsor. Taiteilija on neljäs sukupolvi. Hän ei perusta sen enempää juurista kuin jälkeläisistäkään.

” — Me kaikki voimme olla kenen tahansa jälkeläisiä. Esi-isät? Jos niitä on ollut, ne ovat iäksi kadonneet. Jälkeemme ei tule perillisiä, ei sukulaisia. Emme ole perineet mitään ominaisuuksia emmekä kykyjä, emmekä jätä niitä jälkeemme. Kuolleet ovat haudanneet kuolleensa. Ja me olemme hyvin, hyvin yksinäisiä. Emme tarvitse alkuperää. On syvästi tyydyttävää nauttia siitä vapaudesta ettei ole kenenkään jälkeläinen, ettei tarvitse elää kenenkään jälkeen.”

Klingsorin nihilismi osoittautuu suhteelliseksi. Hänen taiteilijankutsumuksensa herättää isoisän, Ukkoklingsorin, juopotellessaan metsään kannonokkaan ammoiden unohtama ryyppylasi, josta tulee niin taiteilijan perusmotiivi kuin oivallus osoitus aineen elävyydestä, ehkä jonkinlainen talismani. Lasi on käännekohta, joka vie vääjäämättä taiteilijan tielle. Vinosta ja myöhemmin taas suoristuvasta Lasista Klingsor oivaltaa, ettei ole olemassa kuollutta materiaa.

Ukkoklingsor oli kirvesmies ja mm. ruumisarkkujen veistäjä. Hänen vaimonsa Muoriklingsor kutoi tarvittavat käärinliinat, joita oli kertynyt niin paljon, että taiteilija saa niistä maalauksiin tarvitsemansa pohjakankaat. Tiiviiden ja kestävien kankaiden leveys määrittää Klingsorin maalausten koon; aina 48×28 cm. Perhe asuu Ukkoklingsorin rakentamaa taloa, ja varallisuutta on sen verran kertynyt, ettei Klingsorin tarvitse järin huolehtia taloudellisista asioista.

Perhe ei kiinnitä erikoiseen poikaan juurikaan huomiota. Hän saa rauhassa piirtää ja maalata. Myöhemmin sisar sanoo, että Klingsor oli kauhean lahjakas muttei osannut mitään ja sellainen, ettei häntä voinut kukaan ymmärtää.

Pääasiallisena ruumiinravintona perheellä ja Klingsorilla on kautta elämän klingsorilainen perusruoka. Sitä taiteilija itsellisenä valmistaa parioksi viikoksi kerrallaan:

”Kaikki mahdolliset siankamarat saavat porista miedolla tulella kunnes ovat suurin piirtein sulaneet. Liemeen lisätään munaan sekoitettuja vehnä jauho- ja ohrajauhokokkareita. Sekaan mieluusti pari sipulia ja ehkä yksi palsternakka. Tai pala juuriselleriä. Ja pippuria jos sitä on. Jos ruuasta tulee liian ohkaista ja vetistä, lisätään perunoita. Siansorkkia. Kimpale tähteeksi jäänyttä naudanpaistia jossa on luuydin tallella.

Ruokalaji jota voi täydentää loputtomasti.”

Klingsor maalaa ainoastaan asetelmia, esineitä. Klingsorin maalauksista järjestään yksi ainoa näyttely. Se pidetään purkutuomion saaneessa kyläkoulussa. Klingsor on ainakin hetken pitäjän suuri poika. Vaikka Klingsor piirsi ja maalasi koko elämänsä, jäljelle ei jää ainuttakaan työtä, ellei kertojien sinnikäs etsintä tuota tulosta.

Salaperäinen kertoja me on kartoittamassa tämän miehen elämää, työtä ja taideteoksia ja kirjoittamassa niistä kirjaa. Kertojaratkaisu on omintakeinen. Me on kertojana kirjassa, jota luemme. Ehkä siis luemme sen kirjan, jonka me-kertoja kirjoitti.

Lindgrenin huumoriin ja Klingsorin vanhahtavan vakaaseen, koomisiakin sävyjä saavaan persoonaan sopisi hyvin, että kirjailija olisi ottanut itselleen kertojana juhlallisen ja arkaaisen me-muodon. Parissa kohdassa kuitenkin ilmenee, että

me on enemmän kuin yksi. Kerran me-kertojat kuljeskelevat talossa ja kerran puhuvat toisillensa.

Ukkoklingsorin Lasista saamansa herätyksen jälkeen Klingsor alkaa määrätietoisesti opiskella taiteilijaksi. Hän suorittaa kirjeopistossa ensin kurssit Piirtäminen I-II ja niiden jälkeen kurssit Maalaus I-II. Öljyvärimaalauksesta tulee hänen ilmaisumuotonsa. Klingsor opiskelee kotona neljä vuotta, eikä juuri tiedä, mitä ympärillä tuona aikana tapahtuu.

”Me olemme lukeneet vuosikirjoja noilta vuosilta. Ja etsineet painettua sanaa Klingsorien kohtaloista ja mahdollisista vihkimisistä sekä kuolinilmoituksia. Monet kuuluisuudet ovat kuolleet. Tuhannet surijat saattoivat Ruotsin pääministeriä viimeiseen lepoon. Vallankumouksia oli syttynyt. Sinivuokot olivat kukkineet ensimmäistä kertaa Blattnickseessä. Stalin oli kuollut mutta osoittautunut eläväksi. Naaraskarhu oli kesyyntynyt ja syönyt ohrapuuroa Tärnassa. Presidentti Truman oli julistanut että tästä lähtien maailmaa johtaisi Amerikka. Uusi atomipommi pystyi tuhoamaan maailman kymmeneen kertaan. Umeälvin kosket tuottaisivat sähköä koko Pohjois-Euroopalle. Kolmas maailmansota olisi väistämätön.

Ei, sanoi Klingsor. Se jäi minulta kyllä huomaamatta.”

Kirjeopiston kursseilla Klingsorin ohjaaja kuittaa palautteena FA, myöhemmin Fanny. Kirjeenvaihto on ilmeisen tärkeää kummallekin. Kirjeopiston kurssien suorittamisen jälkeen Fanny kehottaa Klingsoria katsomaan muutakin maailmaa kuin kotoista Västerbottenia. Klingsor lähtee ensin Tukholmaan, käy siellä kaksi lukuvuotta taidekouluun ja on outo lintu muiden opiskelijoiden joukossa. Koskaan Klingsor ei kuitenkaan epäile omaa kutsumustaan eikä omia kykyjään.

”— Mutta olen myös päässyt hyvin lähelle uudemman ajan ranskalaisia mestareita, luonnollisesti kyse on nimenomaan inhimillisen arjen lukemattomien esineiden kuvaamisesta maalaamalla. Mikään ei ole kuollutta, kaikki käsittelee esineiden kätkeyttä sisäistä elämää. Mutta senhän minä jo tiesin. Meillä kolmella, Cézannella, Matissella ja minulla, on suunnattoman paljon yhteistä.”

Tukholman jälkeen Klingsor kiertää toisen maailmansodan jälkeistä Eurooppaa. Saksassa hän selviää saksa-ruotsi -sanakirjasta oppimallaan kielellä ja Ranskassa LinguaFone-kielikurssin opeilla. Ei ole varmaa, kävikö hän Pariisissa kuuluissa gallerioissa ja taidekouluissa. Lähinnä hän vaelsi ja tarkkaili ja tietenkin teki jatkuvasti taidettaan. Hän tunsikin olevansa valmis.

”Ja Klingsor selitti että hänen laitansa oli aivan päinvastoin: hänen kohdallaan oli kyse valmiista, enemmänkin kuin valmiista taiteilijasta, hän vaelsi pitkin Pariisia toistellakseen itselleen taukoamatta: Tämä kaikki minulla on jo takana,

täältä minulla ei ole mitään oppimista, minä olen – erotukseksi teistä jotka laahustatte porteista raskain jaloin – täydellisen vapaa ihminen.”

Pariisista hän löysi elämänsä ainoan ystävän, kun taiteilijaksi havitteleva nuorimies tuli sateessa Klingsorin ison sateensuojan alle. Tähän miekkoseen Klingsor pitää elämänsä varrella omalaatuisesti yhteyttä ja tämä mies lopulta vaikuttaa ratkaisevasti Klingsorin taiteilijantyön loppumiseen vähän ennen elämän sammumista.

Tätä ennen on kuitenkin hyviä vuosia. Pariisin jälkeen Klingsorin kohde on Malmö ja siellä asuva kirjekurssin ohjaaja Fanny, jonka kanssa Klingsor avioituu. Puolisot tekevät vimmaisesti taidettaan, Klingsor öljyväritöitä ja Fanny akvarelleja, sekä ohjaavat kirjekursseilla opiskelevia.

Klingsorin ainoa näyttelyä olisi tuskin pystytetty ilman Fannyä. Näyttelyn kokoamisessa Fanny törmää Klingsorin outoihin työtapoihin. Tämä elää koko ajan taidettaan niin kokonaisvaltaisesti, ettei hän osaa lainkaan ottaa muita huomioon. Taideteoksilla ei valmistuttuaan ole järin suurta merkitystä, vaan valmistuneen työn päälle syntyy helposti uusi ja taas uusi. Myöhemmät röntgenkuvat osoittavat, että kerroksia saattoi olla jopa 18.

”Juuri hän valmisteli näyttelyä monen vuoden ajan, hän oli numeroinut taulut ja sitten numeroinut ne yhä uudestaan sitä mukaa kuin Klingsor maalasi niiden päälle. Hän oli antanut niille nimet jotka sitten hylkäsi perä perää, hän kysyi usein nimeä ja Klingsor vastasi aina vain Asetelma numero se ja se. Joskus Fannylle tuli melkein tunne että valmiilla teoksilla ei ollut mitään tekemistä Klingsorin maalaamisen kanssa, hänen luomistyönsä tapahtui vain juuri siinä tai juuri sinä hetkenä, kankaalla tai maalaus pohjalla joka hänellä oli edessään.”

Nykymaailma varmaan luokittelisi Klingsorin jonkinasteiseksi autistiksi.

Klingsor ja Fanny myös matkustelevat. Ainoalle mökkimatkalle taiteilijaparia kuljettanut linja-auto joutuu onnettomuuteen, ja Fanny kuolee. Kuolema vilauttaa Klingsorille, että hän ei ehkä olisikaan ollut viimeinen sukupolvi. Kauan asia ei Klingsoria mietitytä. Oma taiteellinen työ on kaikki.

Klingsorin on aika palata Västerbotteniin. Hän ostaa talon Fannylta jääneellä omaisuudella. Pariisissa tapaamalleen nuorukaiselle hän lähettää tiedon uudesta olinpaikastaan, piirtää oikein kartan talonsa sijainnista. Hän toteaa, ettei ole ketään muuta, kenelle hän asiasta ilmoittaisi. Vaikka Klingsor elää omassa maailmassaan eikä muuta haluakaan, muutaman kerran kertojat antavat hänen riipaisevasti myöntää yksinäisyytensä.

Taiteilijuutta tavoitteleva ranskalainen saapuu Västerbotteniin. Kun ystävä pääsee askelen lähemmäs tavoitettaan, tämä tuhoaa Klingsorin mahdollisuuden

jatkaa työtään. Klingsor pakkaa kaikki työnsä kyllästettyihin kangassäkkeihin ja piilottaa ne kuivuneeseen kaivoon. Elämäkerturit etsivät kaivoa. He löytävät monta, vaan eivät juuri oikeaa. Toistaiseksi on siis selvittämättä, miten monta teosta Klingsor maalasi. Näyttelyssä töitä oli 19.

Klingsorilaiseen tapaan Klingsor kuolee halvaukseen. Me-kertojat jatkavat hänen töidensä etsintää. Kenties he vielä saavat selville Klingsorin salaisuudet.

Klingsorille ikuinen kysymys oli kuolleiden esineiden elämä. Useimmissa Lindgrenin romaaneissa uskonnolla on hänen henkilöilleen ja näiden yhteisölle suuri merkitys. *Taitelija Klingsorissa* kirjailija rinnastaa uskon ja elämäntehtävän.

— Olivatko Klingsorit yleensä uskovaisia?

Tuskin vain. Ei siinä syvästi evankelisluterilaisessa ja totisessa mielessä joka on laajalti levinnyt näillä seuduilla. Toisinaan he olivat varsin uskovaisia, useimmiten suurten juhlallisuuksien ja kuolemantapausten ja hautajaisten yhteydessä – silloin he saattoivat joutua liikutuksen ja uskonnollisen hartauden valtaan – mutta arkisin heillä ei kerta kaikkiaan ollut aikaa olla uskovaisia.

Taitelijan kohdalla voi ehkä puhua elinikäisestä antaumuksesta, tietoisuudesta jostain sellaisesta mitä me emme voi nähdä mutta minkä hämärästi aavistamme, kiihkeästä uskollisuudesta yhtä ainoaa kaikenkattavaa ajatusta ja vakaumusta kohtaan. Sellaistahan kaikki usko kai on. Ja todennäköisesti useimmat taiteilijat ovat sellaisia. Niin hän olisi varmaan itsekin sanonut jos olisimme tohtineet esittää kysymyksen: Sanokaa sitä miksi haluatte, käsitykseksi tai kuvitelmaksiksi tai pinttymäksi tai uskoksi, sillä ei ole mitään merkitystä.

Hän ei ollut sen paremmin teologi kuin filosofikaan.

Häntä kiinnosti eniten todellisuus sellaisena kuin hän sen käsitti. Hänen tärkeimpiä apuvälineitään taiteellisessa työssä olivat viivoitin, kulmaviivain ja astelevy. Jos hiukkasfysiikka oli hänen uskontonsa, niin realismi oli hänen evankeliuminsa.”

Torgny Lindgren: *Taitelija Klingsor (Klingsor)*. Suom. Liisa Ryömä. Tammi 2017. 173 s.

Riitta Vaismaa on kirjallisuuskriitikko.